

TÜRKENKRIEGE UND KLEINLANDSCHAFT I.

Das südliche Burgenland zur Zeit der Bedrohung durch die Türken
im 16. und 17. Jahrhundert

Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, 68. k.

(Eisenstadt, 1983. 268 o.)

Az ausztriai *Burgenländisches Landesmuseum* (Várvidéki Tartományi Múzeum) kiadásában jelentek meg a *Szalónaki Beszélgetések* (Schlaininger Gespräche) elnevezésű évenkénti osztrák—magyar—délszláv történeiszrendezvényen 1983. szeptember 22—25. között elhangzott tudományos előadások. Ezek Bécs ostromának és európai összefogással való felmentésének 300. évében természetszerűleg fordultak a török háborúk korához. A helyszín által meghatározottan az egyes előadásokban a kisvidéki aspektusok kerültek előtérbe, főleg a helytörténeti vonatkozások. A kötetben közölt tanulmányok azonban korántsem csupán helytörténeszek figyelmére méltóak.

A történelmi háttérrel *Szakály Ferenc* „Nyugat-Magyarország a török háborúk korában” című tanulmánya vázolja fel. Rámutat, hogy a mohácsi csatavesztés, a középkori Magyar Királyság bukása után az egymással szemben álló Oszmán és Habsburg Birodalom, amelyek egyike sem volt képes egész Magyarországot birtokba venni és a másik felett döntő győzelmet aratni, ütközőzónának tekintette a fegyverrel birtokba vett magyar területeket és ezeket igekezett a másik kárára mindegyre növelni, hogy saját birodalmának törzsterületeit ott tudja megvédeni. Ezután részletesen ismerteti az egyes védvonalaknak a dunántúli területeken való kialakulását. Majd bemutatja, hogy az osztrák határterületek megvédeése érdekében a császári—királyi hadvezetés akár más magyar területek feláldozására is hajlandó volt. A továbbiakban ismerteti az udvar által zsoldon tartott és magánföldesúri nyugat-magyarországi hadak erejét, területi megoszlását és a magyaroknak e hadakbéli súlyát, szerepét. Befejezésül a török—magyar kondominium sajátosságait ismerteti, és ehhez viszonyítva elemzi a Habsburg-fennhatóságú magyar területek rendjeinek helyzetét és a Habsburg-hatalomhoz fűződő viszonyát.

Borus József „A XVI. és XVII. századi fegyverzetfejlődés fő tendenciái” címmel foglal össze egy mindeddig háttérbe szorult kérdéskört. Bevezetőként hangsúlyozza, hogy e két századot tekintve nincs szó önálló, még kevésbé lezárt szakaszról, az akkor bekövetkezett fejlődés azonban figyelemre és vizsgálatra

méltó. Ezután sorra veszi a lovas és gyalogos fegyvernem tovább élő és tovább fejlődő fegyvereit. Vizsgálódásában jelentős helyet foglal el a kézi löfegyver technikai fejlesztésének a bemutatása. Befejezésül kitekint a tüzérségi eszközök fejlődésére is.

Wolfgang Meyer tanulmánya „A törökvész korának burgenlandi védművei” címmel az erődépítési tevékenységet vizsgálja az egykori nyugat-magyarországi vármegyék nyugati sávjában. Rámutat, hogy tizenkét itteni várból csak négyenél, Fraknónál, Kaboldnál, Borostyánkőnél és Némétútvárnál került sor megerősítési munkálatokra, mégpedig valamennyinél itáliai építőmesterek alkalmazásával. Ezt követően részletes képet ad a kastély- és templomerődítési, valamint védműépítési tevékenységről a tárgyalt korszakban.

„Az 1532-es török háború határvédelmi kérdései” címen tárgyalja *Bariska István* a nyugat-magyarországi, osztrák örökös tartománybeli és horvátországi—szlavóniai erők összefogásának kísérletét. Tanulmányában részletezi a Habsburgok család birtokain, valamint a térség arisztokratáinak birtokain fegyverben tartott hadak összetételét. Elemzése középpontjában Kőszeg védelme áll, ennek példáján mutatja be az erőösszefogás lehetőségeit és korlátait.

Franz Otto Roth „A stájerok álláspontja és magatartásmódja a XVI. századi török fenyegettség korában” című tanulmányában, példák gazdag tárházát felvonultatva, bebizonyítja, hogy a kálvinista vallású magyar mágások, akik a határvidéken erős magánhad-seregeket tartottak fenn a török ellen, már pusztá jelenlétükkel potenciális veszélyt jelentettek a stájer rendek számára, ezért nem nyújtottak nekik segítséget az oszmánellenes harc-hoz, hanem megmaradtak a gyanakvó éber figyelmezés önös álláspontján.

Franc Šebjanič „A Vas vármegyei Battyány-uradalmak és a XVI. század végétől a XVII. század közepéig tartó török betörések” címmel a gyakran változó helyzetben mutatkozott gazdaságfejlődési kérdéseket vizsgálja. Bemutatja, hogy a jól működő gazdasági mechanizmus lehetővé tette a megfelelő védelmi in-

tézkedéseket, viszont a török nyomás ellenére sikerült diplomáciai eszközökkel biztosítani a továbbfejlődéshez szükséges nyugodt körülményeket.

Ivan Zelko „A Vas és Zala vármegyei török uralom” címmel e tájegység közel száz esztendőn át tartó oszmán sanyargatását mutatja be; az oszmán hatalmi bázis megteremtését, a rendszeres adószedést, az ismétlődő rablótámadásokat, falu-felperzseléseket, rabszolgaságba hurcolásokat, váltságdíj-behajtásokat. Hangsúlyozza, hogy mindezt Nagykanizsa tartós oszmán birtoklása tette lehetővé.

Josef Breu tanulmányának a témája „A burgenlandi horvátok letelepítése a török háborúk következtében”. Bevezetőben felidéri az oszmán hadjáratok következtében fellépő jelentős népelemmozgásokat, amelyek vagy az Oszmán Birodalmon, illetve befolyási övezetén belüliek, vagy más területekre irányulóak voltak. U többiak közül még Mohácsot megelőzően a gyenge Bosznián keresztül Stájerországba, Karinthiába és Friaulba irányult a délszlávok távozása, e területekről csak szórványosan kerültek tovább a nyugat-magyarországi határterületekre. A XVI. századi erős létszámgyarapodás mögött az rejlik, hogy a Nyugat-Magyarországon birtokos Batthyány- és Erdőd y-családnak Horvátországban és Szlavóniában is voltak birtoktestei és az ezekről való áttelepülést határozottan segítették. Ezt követően azt a kérdést elemzi a szerző, hogy eleve határöröknek szánták-e a letelepített horvátokat. Álláspontja szerint egyáltalán nem ez volt a helyzet, nem határvédelmi, hanem gazdasági szempontok érvényesültek.

Rudolf Kropf „Az uradalom török háborúk korabeli felépítése és fejlődése” című tanulmánya a XV. század végétől a XVIII. század elejéig tekinti át az egykori határ menti

Batthyány-uradalmak példáján a területre jellemző tendenciákat. Ezek alapján leszögezi, hogy az eddigi szakirodalom túlhangsúlyozza a török háborúk jelentőségét a terület gazdaságfejlődésében. Nézete szerint meghatározóak a XVI. és XVII. századi mezőgazdasági konjunktúra hullámai voltak, a mezőgazdasági termékeknek a tartósan hadszíntérré vált területen való fokozott kereslete befolyásolta döntően az uradalmak gazdálkodását.

Ehhez a témához csatlakozik *Zimányi Vera* „A török háborúk és a parasztok helyzete” című tanulmánya. Ugyancsak a Batthyány-uradalmak helyzetét elemezve kimutatja, hogy a majorságok számának csökkenése nem jelent feltétlenül lakosságcsökkenést, a pusztasodás pedig már a nagy török hadjáratokat megelőzően indult meg, és mindkettő mögött gazdasági indíttatású területi átrendeződés húzódott meg. Ezeknek a török háborúkkal való korábbi közvetlen összefüggésbe hozását tévesnek tartja.

Gerhard Seebach tanulmánya „A török háborúknak a kelet-ausztriai művészetekre gyakorolt hatása” címmel a keleti hatásnak a XVI—XVII. században való ausztriai jelentkezését vizsgálja a legkeletebbre fekvő örökös tartományok példáján.

Már a 11 tanulmány tartalmának rövid fellillantásából is nyilvánvaló, hogy hadtörténelmileg rendkívül fontos területre hívjuk fel a figyelmet. A számos új megközelítés és következtetés mellett külön növeli ezek megismerésének jelentőségét, hogy minden tanulmányt követően jegyzőkönyvszerűen következnek a vitákban elhangzott nézetek, támogató és ellenvélemények, valamint az ezekre adott szerzői válaszok.

Zachar József

RUDOLF KROPF (SZERK.)

TÜRKENKRIEGE UND KLEINLANDSCHAFT II.

Sozialer und kultureller Wandel einer Region zur Zeit der Türkenkriege

Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, 73. k.

(Eisenstadt, 1986. 386 o.)

Az 1984. szeptember 26—30. között megrendezett *Szalónaki Beszélgetések* (Schlaininger Gespräche) nevet viselő szokásos évi osztrák—magyar—délszláv történelemtanácskozáson a résztvevők folytatták az egy esztendővel korábban megkezdett eszmecserét a török há-

borúknak az egykori Nyugat-Magyarország nyugati sávjára, a mai ausztriai Burgenlandra (Várvidékre) gyakorolt hatásáról. A Burgenländisches Landesmuseum díszesreter módon az e tanácskozáson elhangzottakat is sietett köteté formálva kiadni. Az egyes közlemé-